

ВИДИ КОМАХОЇДНИХ — КАНДИДАТИ ДО БЕРНСЬКИХ СПИСКІВ

Загальні зауваження

Із близько 12 видів ссавців, що представляють на теренах України ряд комахоїдних (Soriciformes, див. розділ 1), у Додаток 2 до Бернської конвенції включено лише хохулю (*Desmana moschata*; її опис подано вище); у третьому додатку опинились їжак європейський (*Erinaceus europaeus*) та всі види родини мідичевих (Soricidae).

З найраритетніших видів мідичевих, яким варто в найближчому майбутньому надати вищий охоронний статус, назвемо альпійсько-карпатських *Sorex alpinus* Schinz та кримських *Sorex (minutus) dahli* Zag. (Загороднюк 1996). Дуже рідкісним видом є також вид *Crocidura leucodon*, що за даними І. Підоплічки (1937) та І. Сокура (1963) раніше займав одне з провідних місць у живленні хижих птахів, а в наших зборах за 20 років досліджень зареєстрований лише один раз (Загороднюк 1996). Очевидно, що питання про їх включення до червоних списків (зокрема, додатку 2 до Бернської конвенції) постане найближчим часом.

Щодо їжаків (родина Erinaceidae) варто зауважити, що відмічений в українському виданні Конвенції (1988) як представник фауни України їжак європейський, достовірно в Україні не відомий. Його знахідки лише очікуються в поліських районах — від Волині до Сумщини, однак питання про його охорону в Україні можна ставити лише тоді, коли буде відомо про його наявність у складі нашої фауни. Всі досліджені нами колекційні примірники "звичайних" їжаків з території України віднесені до виду *Erinaceus concolor*, тобто їжака білочеревого, або південного (Загороднюк і Мішга 1995).

Як і більшість інших степових видів (зокрема, низки видів гризунів — див. нижче), поза бернськими списками виявився рідкісний в Україні та в Європі загалом їжак вухатий (*Hemiechinus auritus*). Цей вид ми рекомендуємо включити до основного 2-го додатку до Бернської угоди як вид, що є типовим представником степового фауністичного ядра (Загороднюк 1999).

Їжак вухатий — *Hemiechinus auritus*

Повна наукова назва виду — *Hemiechinus auritus* (Gmelin, 1770), поширений синонім — *Erinaceus auritus*. Вид представлений в Україні маргінальною найбільш західною відносно основної частини ареалу популяцією (Абеленцев і Підоплічко 1956). Як один з найрідкісніших видів ссавців включений до Червоної книги України (1994) з наданням III охоронної категорії. Згідно з останнім виданням Червоної книги, "охороняється в Українському степовому та Луганському природному заповідниках" (Крижанівський 1994), що стало цікавою інформацією для фауністів і новиною для співробітників цих установ (особ. повідомл.).

Більшість з відомих для території України знахідок є дуже давніми: 1926 р. вид знайдено в Приазов'ї поблизу Маріуполя та в Хомутовському степу, а також в околицях Луганська (Аверін і Штамм 1927; Голіцинський 1929). Остання відома з літератури реєстрація виду в Стрілецькому степу (Луганський природний заповідник) відноситься до початку 50-х рр. (Модін 1956), однак за 12 років постійних спостережень на цій заповідній ділянці та в її околицях (Є. Боровик, особ. повідомл.) вид тут жодного разу не зустрінуто. Невдалими були пошуки вухатого їжака, здійснені авторами в різні періоди 1994–1999 рр. в різних районах Луганщини, зокрема в околицях Луганська, у Стрілецькому та у Провальському степах¹.

Відсутність нової інформації про вид послугували причиною припущення про те, що вид, ймовірно, зник з території України (Загороднюк 1998). Однак, детальний аналіз фактів дозволяє сподіватись на збереження популяції в Приазов'ї. Зокрема, один з авторів цього повідомлення (Є. Боровик) зустрів вухатого їжака близько 1982 р. на одній із азовських кіс (Крива?) під час учбової практики. Іншою сучасною згадкою про вид в тому ж регіоні є повідомлення В. Сіренка та В. Мартинова (1998), що базується на результатах аналізу Літописів природи Українського степового заповідника за 1978–89 рр., про реєстрацію їжака в долині Грузького Єланчика поблизу Хомутовського степу.

¹ Варто навести ключові діагностичні ознаки цього виду (за: Абеленцев і Підоплічко 1956). На відміну від поширеного на більшій частині України їжака білочеревого (*Erinaceus concolor*), розміри вухатого їжака дуже малі — довжина тіла 13–23 см, довжина задньої ступні не перевищує 4 см (29–39 мм), позаяк вушниця не коротша від 3 см (29–48 мм) і, прикладено до щок, сягає за око; голки з боків тіла не довші 17 мм, на спині — до 22 мм; на них, окрім поздовжніх насічок, є менш глибокі поперечні хутро м'яке і світле, знизу біляве, з боків та на голові — сіро-рудувате.

Вухатий їжак є одним з найрідкісніших видів ссавців нашої фауни і фауни Європи загалом. В новому виданні ЧКУ вид має отримати I охоронну категорію ("CR" за новими категоріями МСОП). Ми рекомендуємо включити *Hemiechinus auritus* до нової редакції Додатку 2 до Бернської конвенції.

Цитована література

- Абеленцев В. І., Підоплічко І. Г. Ряд Комахоїдні– Insectivora / Фауна України – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – том 1. – Вип. 1. – С. 70–228.
- Аверин В. Г., Штамм М. Г. О нахождении ушастого ежа (*Hemiechinus auritus* Gmel) на Украине // Тр. Харьк тов-ва дослвдн природи – 1927. – том 50, вып. 2. – С. 51–53.
- *Голіцинський В. Вухатий їжак (*Hemiechinus auritus* Gmel) в околицях Маріуполя // Збірн. Праць Зоол. муз. АН УРСР. – 1929. – Ч. 7. – С. 27–28. – (Тр. Фіз.-Мат. відділу Том 13, вип. 1).
- Загороднюк І. Редкие виды бурозубок на территории Украины легенды, факты, диагностика // Вестн. зоологии. – 1996. – 30, N 6. – С. 53–69.
- Загороднюк І. В. Вищі таксони ссавців у сучасній фауні України: склад номенклатурата видове багатство // Допов. НАН України – 1998. – N 4. – С. 180–186.
- Загороднюк І. В. Степове фауністичне ядро Східної Європи його структура та перспективи збереження // Доповіді НАН України – 1999. – № 5. – С. 203–210.
- Крижанівський В. І. Їжак вухатий // Червона книга України Тваринний світ. – Київ : Укр. енцикл, 1994. – С. 372.
- Модін Г. В. Замітки про вухатого їжака і лісову мишівку в Стрілецькому степу // Збірн. Праць зоол. муз. АН УРСР. – 1956. – N 27. – С. 154–159.
- Підоплічка І. Г. Підсумки дослідження погадок за 1924–1935 рр. // Збірн. Праць Зоол. музею Укр. АН.–1937.– N 19.–С. 101–170.
- Сиренко В. А., Мартынов В. В. Фауна наземных позвоночных Украинского степного природного заповедника (пресмыкающиеся птицы, млекопитающие Аннотированный список видов) // Тр. фил. Укр. степн. прир. зап-ка "Каменные могилы". Юбилейный сборник 1997. – Киев: Фитосоциоцентр 1998. – Вып. 1. – С. 63–82.
- Сокур І. Т. Нові матеріали до пізнання фауни дрібних ссавців України // Збірн. Праць Зоол. муз. Укр. АН.– 1963.– N 32.–С. 29–42.

І. Загороднюк, О. Кондратенко та Є. Боровик